

Nr 72 Gammelby rote

av Bengt Antonsson 2013-01-22

Roten

Roten ingick i Västerås kompani och hette från början Gammelby. Roten var frälse och bestod av landbönder under Wirsbo och Seglingsbergs Bruk. 1864 fanns nio rotebönder i roten vars andelar grundade sig på totalt 16 öresland. Fyra av Wirsbos gårdar i Gammelby hade vardera 2 öresland och Muren, mer än dubbelt så stor som de andra Gammelbygårdarna, hade 1 öresland liksom ytterligare en gård i Gammelby. Wirsbos gård på Näs (Gnarp?) hade 3 öresland och Seglingsbergs två gårdar vardera 1 ½ öresland.

Kompaniet

Västerås, tidigare Majorens kompani, var Västmanlands Regementes 5:e kompani. 1856 var kompaniets samlingsplats vid kaptensbostället Fågelsjö i Svedvi, tidigare Strömsholms kompanis kaptensboställe, där 2:dre majoren vid regementet nu bodde. Kompaniets befäl hade kaptensboställe i Öster Jädra i Dingtuna, fanjunkarboställe i Frösvi i Kolbäck, sergeantboställe i Klemetsbo i Sura och furir/sergeantboställe i Finnsta i Skerike.

Torpet

Soldattorpen var löneförmåner för soldater i det ständiga knektehållet, som fanns i Sverige från 1682 till 1901. Det innebar att staten inte drev in skatt för att bekosta soldater och befriade bönder från utskrivningar av soldater. Bönderna indelades i rotar som svarade för en soldat. Staten reglerade inte fördelningen av kostnader mellan gårdarnas ägare och rotebönderna, rotens kostnader kom att variera starkt från tid till annan. Kostnaderna varierade också av andra skäl som hur ofta soldat rekryterades, av hälsoskäl eller om soldaten var med regementet i krig och där sårades eller stupade.

Gammelby rotes torp finns som Knekt stuga på karta från 1687. 1862 omfattade torpet 1 26/32 tunnland åker och mulbete tillsammans med byn för en ko och ett får. Åkerarealen motsvarade 0,9 har jämfört med snittet inom Västmanlands regemente 0,4 har. Ladugården rymde mer än soldatens djur, åtminstone några år skulle soldatänkans ko vara där. Utöver ladugård fanns lada med golv, loge, bodbyggnad och potatiskällare. Torpstugan (grundstenarna mäter 5,5 x 10,5 meter) hade rum, kök, inbyggd förstuga och därtill ett rum med kakelugn vilket gjorde den större än den vanliga storleken 5 x 7 meter. Stugan revs efter 1943. Bruket ägde marken och roten byggnaderna.

Soldater

Soldaten rekryterades av roten som betalade städsel (rekryteringskostnad), 1857 med 8 rdr, en ko och ett får (värderade till 70 rdr). Gissningsvis motsvarade rekryteringskostnaden årskostnaden för omkring 5 år. Soldaten tjänstgjorde i fredstid omkring en månad om året. Soldaterna fick kontantlön (kronolega, 1827 var den 33 rdr) och uniformer av staten samt kontantlön och löneförmåner av roten i form av bostad och hemkall, spannmål och kreatursfoder. Han tjänstgjorde i fredstid omkring en månad om året. Den årliga legan och lönen var låga i Gammelby rote (1857 8 rdr, kanske en tiondel mot den högsta i Västmanlands regemente, liksom hemkallet 1 tunna 16 kappar (247 liter) råg, 1 tunna 16 kappar korn, 60

lispund (510 kg) hö och 60 lispund halm. Lönerna var satta så att soldaterna förväntades bidra till sin försörjning genom arbete åt andra när tjänsten så tillät, vanligen åt rotebönderna. I Virsbo gjorde soldaterna även dagsverken åt Bruket, så gjorde 1829 Norling 128 $\frac{3}{4}$ dagsverken. Soldaterna kunde köpa de starkt subventionerade livsförnödenheter som Bruket tillhandahöll bruksbefolkningen.

Efter 20 – 30 års tjänst kunde soldaten få pension genom gratial från staten genom någon krigsmanshuskassa och från roten genom avskedsfördelar enligt soldatkontrakten.

Gammal, Erik, förut kallad Ersson, död 1698.

Antagen 1679, avsked 1699, 20 tjänsteår.

Gift med Karin.

Gammal, Johan, förut kallad Persson, född i Ramnäs.

Antagen 1706? avsked 17070502.

Kontrakt: Städsel 12 rdr.

Gammal, Olof, förut kallad Andersson, död 17420126.

Antagen 1709.

Gift 17220503 med änkan Lisbet Ersdotter.

Gammal, Erik Sr, var soldat 1721.

Gift med Karin (Kerstin) med fel på synen.

Gammal, Erik, var soldat 1726 och 1727.

Gift 17251109 med Elisabet Jansdotter i Ramnäs.

Gammal, Olof H, förut kallad Hansson, död 17420126.

Avsked 17420126.

Gift 17371009 med Anna Persdotter i Ramnäs

Gammal, Jan, förut kallad Jansson, född 172212, död 17630525 i Ramnäs. 41 år.

Antagen 174203, avsked 17630525. 21 tjänsteår. Soldat 1739, 18 år gammal, var med armén i Finland och i Pommern.

Gift 1744 med Karin Matsdotter, född 1719 i Fläckebo.

Barn: Johan, född 17431225

Brita, född 17470531

Anders, född 1750

Catharina, Född 1755

Gammal/Norling, Mats, förut kallad Persson, född 17440324 i Dingtuna.

Antagen 17680629.

Gift 17660929 med Brita Andersdotter, född 1739 i Arboga, flyttade 1799 som änka till Tumbo.

Barn: Lisa, född 1767
Caisa, född 1769
Petter, född 1772. Drunknad 13 år gammal vid Näs.
Anders, född 17750817. Drunknad 21 år gammal som båtkarl på jakt när han skulle stiga i eka under färd över Virsbosjön. Han föll i vattnet och jakten hann inte tillbaka och bärga honom.
Erik, född 17780709

Norling, Jan, förut kallad Carlsson, född 1762 i Hed, död 18100728 av förstoppning i Ramnäs. 48 år.

Antagen 1788, avsked 18060612, oduglighet.

Gift 1788 med Brita Cajsa Andersdotter, född 1768 i Seglingsberg, död 1840 i Ramnäs-

Barn: Anna, född 17860610
Johan, född 17930418
Catharina, född 17950505
Petter, född 17970120
Greta Stina, född 17980119
Catharina, född 18010214
Carl, född 18020831
Brita Cajsa, född 18050114
Sara, född 18070114

Norling, Jan, förut kallad Jansson, född 1780, död 18081029 i Himango i norra Österbotten. I oktober 1808 befästes kyrkbacken i Himango. Den 30 och 31 oktober utrymdes ställningen utan strid.

Antagen 18060924.

Norling, Erik, dräng, förut kallad Andersson, född 17850204 i Ramnäs, död 18260602 i vattusot i Ramnäs. 41 år

Antagen 18081212, avsked 18260602, 18 tjänsteår.

Gift 18150515 med Brita Persdotter, född 17920320 i Ramnäs.

Barn: Brita Stina, född 18151218
Anders, född 18170312
Erik, född 18200131
Johan, född 18220926
Anna Cajsa, född 18250103

Norling, Per, dräng, förut kallad Persson Östling, född 18040212 i Surahammar, död 18630103. 59 år

Antagen 18260918, avsked 18470619, otjänstbar, kroppssvag och sjuklig. 21 tjänsteår.

Gift 18271101 med Maja Jansdotter, född 18010903 i Sura, död 18870308 i Ramnäs. Hon bodde kvar med fördelar på torpet till sin död.

Barn: Anna Stina, född 18281212
Wilhelmina, född 18300909
Greta Lisa, född 18320423
Carolina Charlotta, född 18341104
Jan Erik, född 18370704.

Kontrakt den september 1826: Städsel 8 rdr, 1 ko 3 får och 1 gris. Lön 5.26.8 rdr.
Avskedsfördelar, hus och jord, efter 25 år.

Norling, Mats, dräng, förut kallad Bäckström, född 18230919 i Karbenning.
Antagen 18471120, avsked 18530418 för vanfrägdad. 6 tjänsteår.

Kontrakt den 18 november 1847: Städsel 8 rdr. Lön 8 rdr. Hemkall 2 tunnor (330 liter) råg, 2 tunnor korn, 80 lispund (680 kg) hö och 80 lispund halm. Dragare för hemförsel av 16 lass långved, huggen av soldaten. Mot billig ersättning behövlige dragare för körningen av den upplåtne jorden. 3 kvarnresor. Avskedsfördelar, hus och planteringsland, efter 25 år.

Norling, Johan Erik, dräng, förut kallad Selin, född 18301227 i Kolbäck.
Antagen 18530512, avsked 1865. 12 tjänsteår. Hustrun var dotter till en landbonde i Gammelby, paret övertog arrendet och flyttade senare till Västerås.
Gift 18540402 med Stina Persdotter, född 1828 i Skerike.

Barn: Christina Josefina, född 18541203
Emma Carolina, född 18580425
Carl Johan, född 18600727

Kontrakt den 21 oktober 1857: Städsel 8 rdr. Lön 8 rdr. Hemkall 1 tunna 16 kappar (247 liter) råg, 1 tunna 16 kappar korn, 60 lispund (510 kg) hö och 60 lispund halm. Mulbete för soldatens kor och får. Dragare för hemkörning av 16 lass långved, huggen av soldaten. Dragare för billig ersättning att bruka jorden. 3 kvarnresor. Underförstått vid städsel en ko och ett får, värt 70 rdr. Inga avskedsfördelar, men en 56-årig soldatänka hade sedan 10 år fördelsbostad, fördelsvret och fördel i ladugården.

Norling, Per August, dräng, förut kallad Pettersson, född 18420209 i Härad, Sörmland.
Antagen 1865, avsked 1895. 30 tjänsteår. Den 25 oktober 1894 gick han i pension efter 30 års tjänst och fick gratial från Vadstena Krigsmanshuskassa. Han arrenderade torpet några år och flyttade sedan till egen fastighet i Vretarne och dog där, 96 år gammal.
Gift 18641218 med Christina Charlotta Lind, född 18431201 i Ramnäs.

Barn Edla Christina, född 18641225
Anna Augusta, född 18660407
Alma Charlotta, född 1868 0402
Josefina, född 18700903
Erika Enochina, född 18730113, död 1876
Hilma Carolina, född 18741008, gift med prämskeppare Lundström i Vretarne.
Emma, född 18760105
Matilda, född 18760105
Erika, född 18790616, gift Lindström
Sigrid, född 18790616
August Emmerik, född 18810427, tog namnet Ekholm. Utvandrade den 12 juni 1895 till Amerika för att slippa militärtjänst. Han återvände och blev en av tre handelsmän i Vretarne, far till Ebba Carlsson i herrgårdsflygeln.
Anna Elisabet, född 18830803, var hushållerska åt smeden Backström.
Wendla Alida, född 18860123

Ekonomi 1867: Gjorde 101 dagsverken för Bruket, 96,56 rdr, högg 323 sågtimmer, 38,82 rdr, totalt inkomster 161,01 rdr, köpt mat för 35,40 rdr, och fått kontanter 88,92 rdr. Skuld till Bruket vid årets 89,66 rdr.

Ekonomi år 1887: Gjorde 59 dagsverken för Bruket, 68,56 kr, utförde ackordsarbete för Bruket för 241,11 kr. Fordran på Bruket 23,45 kr.

Kontrakt den 13 oktober 1864: Städsl 8 rdr, 70 rdr som ersättning för 1 ko och 1 får. Lön 8 rdr. Hemkall 9 kubikfot (234 liter) råg, 9 kubikfot korn, 12 centner (510 kg) hö, 12 centner halm. Dragare för hemforslande av 16 lass långved, huggen av soldaten. Dragare att bruka jorden för billig ersättning. 3 kvarnresor. Inga avskedsfördelar.

Källor

Otryckta källor

Abrahamsson, Uno (1988). *De indelta soldaterna nr 71 Sörbom och nr 72 Norling i Ramnäs socken, Västmanlands län* (examensarbete vid Högskolan i Örebro, i Wirsbo historiska arkiv) Centrala Soldatregistret, Axvall
Wirsbo Bruks arkiv, Avräkningsböcker och ämnesordnade handlingar, främst protokoll

Tryckta källor

Antonsson, Bengt (2009). *Brukskamrerns Wirsbo*
Antonsson, Bengt och Ling, Hans (2012). *Wirsbo bruks kolförsörjning från befälsboställen och soldattorp vid Bergs och Västerås kompanier vid Västmanlands regemente*. Föreningen Bergslagsarkivs årsbok 2011-2012, Bergslagshistoria
Grill, Claes (1858). *Statistiskt Sammandrag af Svenska indelningsverket*